

M. 189. Lapska traditioner: Om slakt av ren.

Vi skall nu fråga om hur man slaktade förr i tiden och nu. Vi vill höra vad de äldsta, som nu lever, har att berätta om renslakten i deras ungdomstid eller vad de hört berättas av sina föräldrar eller av andra gamla. Skriv svaren på lapska eller på svenska. Om Ni skriver på svenska, så skriv efteråt de lapska namnen på redskap och tillvägagångssätt, djurets kroppsdelar o.s.v., om Ni känner till vad de kallas på lapska.

1. Finnes i lapska språket något ord för 'slakt' eller 'slakta', som kan användas om all slags renslakt? Eller är det så att man vanligen blott använder ord som betecknar slakt av vissa slag av renar, sålunda 'sarvslakt' 'slakt av vajor', slakt av renkalvar? Giv exempel på med vilka lapska ord man omtalar olika slag av slakt! Kanske betyder orden för slakt egentligen något särskilt slag av dödande, t.ex. 'sticka ned' 'döda med kniv', 'strida med', 'flå', 'stycka sönder' o.s.v. Vad betyder njuovvat, tsuohkkit, niskit, ruoutatit. Hur vet man när renen är död. Har man något sätt att övertyga sig härom.

2. Huru många slakttillfällen om året räknar man vanligen med? Vilka äro de stora regelbundet varje år återkommande slakttillfällena eller slakttiderna? Vilka slag av renar skola då slaktas? När slaktas alltså rentjurar? När kan man få särskilt feta vajor att slakta. När slaktas kalvar? Vilka tecken har man på att djuren äro som fetast?

3. Vilka särskilda förhållanden eller händelser föranleda eller tvinga till slakt? Hur gör man med skadade renar, för hårt körda, missbildade eller annars odugliga? Vilka kalvar utgallras och slaktas och vilka kalvar få leva? Hur gör man med sent födda eller krent utvecklade kalvar? Gallrar man i renhjorden med hänsyn till renarnas ålder? Låter man en ren bli äldre än 12 år? Gallrar man med hänsyn till hårfärgen? Vilka fel kunna vajor ha, så att de därför utgallras och slaktas? Har man slaktat renar för bellingarnas skull.

4. När man bestämmer tiden för en slakt, tar man då hänsyn till vilka veckodagar som av gammalt ansetts lämpliga eller olämpliga? Tar man hänsyn till om det är fullmåne (månen vilar)? Vilken tid på dygnet är bäst?

5. Hur skall en lämplig plats för slakten vara beskaffad? Var håller man alltså helst till vid slakt under olika årstider? Företogs förr slakt bakom kåtan?

6. Hur infångas, fasthålls, nedlägges, bindes ren, som utvalts till slakt? Omtala alla anordningar eller förberedelser i övrigt, som måste göras innan själva slakten kan börja. Kan en ensam man utföra slakt? Huru många bruka vanligen hjälpas åt? Vilken arbetsfördelning har varit vanlig vid infångandet, fasthållandet och avlivningen?

7. Vilka olika sätt har man brukat för att döda renen vid slakt? Beskriv hur nacksticket av gammalt skulle göras? Har nacksticket alltid förekommit i edra trakter eller är det relativt nytt. Förekommer det, att man sticker i halsen i stället för i hjärtat. Tar man alltid tillvara blodet. Anses det att blodet blir bättre, om man endast sticker i hjärtat. Har ni hört uttrycket pätsoi lavva och vad betyder det i så fall. Vad kallas de kotor mellan vilka sticket sättes in? Har man stuckit med en syl? Vilka andra stick ha förekommit? Bröststick åt hjärtat? Varför väljer man det ena eller andra slaget av stickning eller dödande? Vilka renar skjutas. Hur riktades skottet? Mot hjärtat? Fasthålls djuret sedan det stuckits eller släppes? Hur beter sig djuret under och efter stickningen?

8. Beskriv noga huru djuret flås! Hur ristas huden upp, flår man upp från munnen? Låter man hinnan sitta kvar vid skinnet (t.ex. på gamla renar)? Tar man annars, då man ristar upp eller flår hänsyn till hur huden sedermera skall beredas och användas? Hur förvaras hudarna omedelbart efter det man fått av dem? (Om beredningen av hudar skall en särskild frågelista utarbetas). Har ni hört ordet njiekket?

9. Vad heter renens blod? Människans blod? Huru uppsamlas och tillvaratages blodet? Vilka kärl användas? Hur öses blodet upp i våmmen? Omrörning av blodet? Frysning av blodet?

Skiljer man på det röda blodet och den klara, genomskinliga blodvätskan? Blodets behandling i övrigt innan det tages i bruk i matlagningen? Vad är suolle? Vad är kiellumah?

10. Hur uttagas och behandlas inälvorna? Sker detta före eller efter det blodet tagits? Vilka inälvor beräknas ej bli använda? Vad gör man med dem? Huru förfares närmast med de inälvor som skola användas? Rengöring och förvaring? Vad göres med livmoder, foster och fosterhinnor? Vilka inälvor ges åt hundarna?

11. Huru styckas slaktdjurets kropp? Huru lemmas djuret upp, d.v.s. efter vilka ledgångar styckas det? Vilka köttpartier erhållas härvid och huru behandlas de (fläckas upp eller behållas i hela stycken)? Huru behandlas de olika slagen av köttstycken och ben närmast efter djurets styckning? Förvaring?

12. Om en förolyckad ren måste slaktas helt oförväntat, skiljer sig då på något anmärkningsvärt sätt slaktmetoderna från vad som vid normal slakt är vanligt?

13. Kan något berättas om hur en fångad eller vid jakt nedlagd vildren slaktades, styckades, flåddes etc.?

14. Deltaga kvinnor i arbetet under själva slakten? Med vad för slags arbeten bruka kvinnor av gammalt få hjälpa till? Har det varit förbjudet för kvinnor (t.ex. havande) att närvara vid slakt, se blod etc.? Är kvinnans blick skadlig vid slakten?

15. Få främlingar närvara vid slakten? Har man ansett att främlingar med sin blick kunna göra slakten skada eller hinder?

16. Har kvinnorna överhuvudtaget något arbete vid slakten, till exempel med inälvorna?
Vad betyder tjåliit tjuoerrot?

17. Gör man korv? När kokas i så fall korven efter det man slaktat en ren. Säger ni kurva eller marfe?